UNIVERSITATEA NAŢIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

DINAMICA MEDIULUI DE SECURITATE
OCTOMBRIE - NOIEMBRIE 2017

- **UNIUNEA EUROPEANĂ**
  Criza catalană
- **ORIENTUL MIJLOCIU ŞI NORDUL AFRICII**
  Tendinţe de securitate în geopolitica Orientului Mijlociu
- **FEDERAŢIA RUSĂ**
  Acţiunile, reacţiile şi dezvoltările cu implicaţii asupra mediului de securitate regional şi internaţional ce au în centru Federaţia Rusă
- **COREEA DE NORD**
  Tensiune, strategie şi diplomaţie în Asia de Nord-Est

Studiile incluse în acest material vor fi publicate în paginile publicaţiei anuale a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate: *Evaluare Strategică*.

CUPRINS

CAPITOLUL 1: UNIUNEA EUROPEANĂ

Criza catalană

Dr. Cristina BOGZEANU

Scurtă descriere a crizei:

La 1 octombrie 2017, în Catalonia, a avut loc un referendum controversat privind independenţa acesteia faţă de Madrid. Referendumul a avut loc pe fondul unui climat politic extrem de tensionat, organizarea acestuia fiind declarată ilegală de către Curtea Constituţională a Spaniei (7 septembrie). Autorităţile de la Madrid au încercat să blocheze desfăşurarea referendumului, a fost sporit numărul forţelor de poliţie din regiune, liderii catalani care au organizat evenimentul au fost puşi sub urmărire penală, iar controlul finanţelor locale a fost preluat de guvernul central. Totodată, luna septembrie a cunoscut o serie de proteste de stradă şi marşuri ale catalanilor pentru independenţă. În ciuda măsurilor întreprinse de autorităţile de la Madrid, consultarea catalanilor a avut totuşi loc într-un climat de maximă tensiune, fiind marcată de ocuparea de către catalani a secţiilor de votare, intervenţii ale forţelor de poliţie şi proteste de stradă.

Rezultatele referendumului indicau o prezenţă la vot de 43% din totalul cetăţenilor cu drept de vot şi că 90% dintre cei 2,26 milioane de catalani care s-au prezentat la vot au optat pentru independenţa comunităţii catalane[1]. Ulterior, la 27 octombrie 2017, Parlamentul Cataloniei a adoptat o rezoluţie prin care este declarată independenţa acesteia.

Declaraţia de independenţă a fost urmată de o încercare a guvernului de la Madrid de a opri mişcarea separatistă, prin invocvarea articolului 155 din Constituţie[2]. Guvernul central a invocat articolul mai sus menţionat şi a preluat controlul administrativ asupra regiunii, a dizolvat parlamentul regional, l-a îndepărtat pe preşedintele regiunii, Carles Puigdemont, de la conducerea acesteia şi a organizat noi alegeri regionale. În cadrul alegerilor, catalanii vor trebui

---

[1] Cf. Government of Catalonia, URL: http://www.govern.cat/pres_gov/govern/ca/monografics/303541/govern-traslllada-resultats-definitius-referendum-l1-doctubre-parlament-catalunya.html, accesat la 10 octombrie 2017.

[2] Articolul 155: „(1) Dacă o Comunitate care se autoguvernează nu respectă obligaţiile impuse prin Constituţie sau prin alte legi, sau acţionează în aşa manieră încât prejudiciază grav interesul general al Spaniei, Guvernul care a adresat o plângere în acest sens Preşedintelui sau Comunităţii care se autoguvernează şi care nu a primit un răspuns satisfăcător la aceasta, poate, după primirea unei aprobări cu majoritate simplă în Senat, să adopte toate măsurile necesare pentru a determina respectiva Comunitate să îşi respecte obligaţiile sau pentru a proteja interesul general al ţării. (2) Pentru a implementa măsurile menţionate în paragraful anterior, Guvernul poate emite instrucţiuni către toate autorităţile din Comunităţile care se autoguvernează". Pentru detalii, a se vedea: ***, Constitution Passed by the Cortes Generales in Plenary Meetings of the Congress of Deputies and the Senate Held on October 31, 1978 Ratified by Referendum of the Spanish People on December 7, 1978 Sanctioned by His Majesty the King before the Cortes Generales on December 27, 1978, pp. 75-76, URL: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const _espa_texto_ingles_0.pdf, accesat 20 noiembrie 2017.

să aleagă un nou parlament. Candidaţii sunt deopotrivă partide anti-secesioniste şi partide pro-independenţă, iar concurenţa dintre ele se prefigurează a fi una strânsă: pe de o parte, formaţiunilor politice anti-secesiune au un sprijin public mai mare, însă modul de alegere a legislativului regional ar putea favoriza accederea la putere a celor care susţin ideea separării Cataloniei de Spania şi obţinerea independenţei.

Context:

Din punct de vedere ***administrativ***, Catalonia este una dintre comunităţile autonome ale Spaniei, care are drept de auto-guvernare recunoscut, prin Constituţia Spaniei (1978). În 2010, după ce fusese propus şi agreat un set de reforme pentru a creşte nivelul de autonomie al Cataloniei, Curtea Constituţională a decis reducerea acestora, stârnind revolta catalanilor. Referendumul din 2017 s-a desfăşurat şi pe fondul agravării tensiunilor dintre guvernul regional al Cataloniei şi cel central de la Madrid.

La nivel intern, Catalonia este profund divizată în ceea ce priveşte solicitarea de independenţă, iar prezenţa la vot în proporţie de 43% poate fi considerată un indiciu în această direcţie.

Din punct de vedere ***economic,*** Catalonia reprezintă o bună parte din economia Spaniei, regiunea aduce aproximativ ¼ din totatul exporturilor Spaniei, iar contribuţia sa la veniturile fiscale ale statului se ridică la 20%. De asemenea, 19% din PIB-ul Spaniei este atribuit Cataloniei, a cărei creştere economică pe parcursul anilor 2015 şi 2016 (3,5%) a depăşit-o pe cea înregistrată la nivel naţional (3,2%)[3]. În plus, o altă sursă majoră a nemulţumirilor de ordin economic a catalanilor constă în faptul că nivelul taxelor pe care Catalonia le plăteşte la bugetul central este cu 10 miliarde de euro mai mare decât suma pe care guvernul regional o primeşte. De altfel, raţiunile economice par a fi fost cele care ar fi contat major în opţiunea pentru independenţă a catalanilor, care s-a accentuat începând cu anul 2010, în contextul crizei economice şi financiare mondiale[4].

Nu este pentru prima oară când în Catalonia are loc o încercare de separare de Madrid. În perioada 2009-2012, au fost organizate mai multe referendumuri neoficiale, în 2010 şi 2012 au avut loc largi manifestaţii de stradă pro-independenţă şi pro-autonomie, iar în 2013 a fost aprobată în Parlamentul Catalan o Declaraţie de Independenţă.

Referendumul a fost organizat într-un context în care ***încrederea catalanilor în guvernul naţional*** ajunsese deja la un punct critic (a se vedea Figura nr. 1).

---

[3] Datele utilizate au fost preluate din ***, „Catalonia: How Did It Come to This?”, Economist Intelligence Unit, October, 3rd, 2017, URL: URL: http://www.eiu.com/home.aspx, accesat la 21 noiembrie 2017.

[4] Nafees Hamid, Clara Pretus, „How Spain Misunderstood the Catalan Independence Movement”, în *The Atlantic*, 1 October 2017, URL: https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/10/catalan-referendum-spain-independence/541656, accesat la 28 noiembrie 2017.

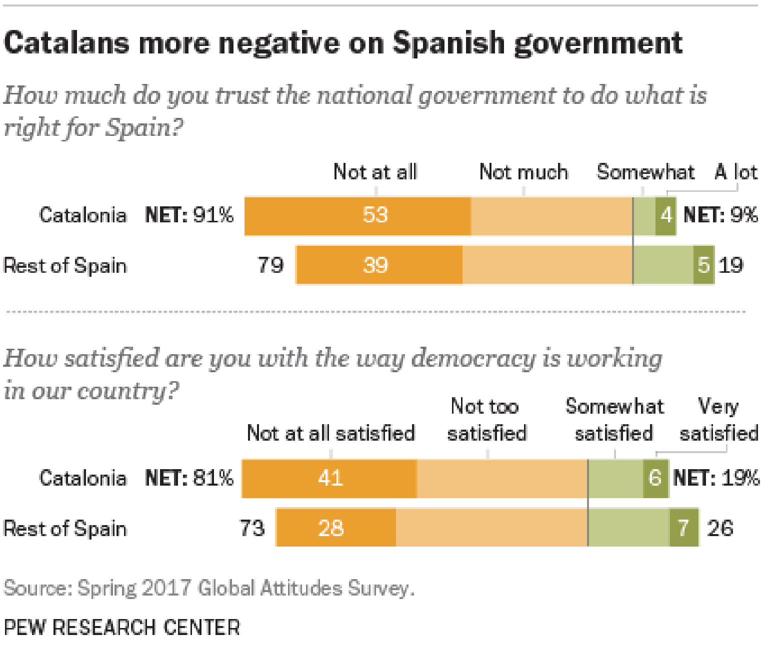

Figura nr. 1: Nivelul de încredere şi satisfacţie al cetăţenilor catalani faţă de guvernul naţional[5]

Reacţii la nivel internaţional:

Uniunea Europeană. Referendumul organizat la 1 octombrie nu a fost recunoscut de Uniunea Europeană, Jean-Claude Junker avertizând încă din cursul lunii septembrie că va ţine cont de decizia Curţii Constituţionale a Spaniei şi că, în cazul în care Catalonia va deveni o naţiune „nu va putea deveni a doua zi dimineata (...) membră a UE”[6]. De asemenea, niciun alt stat european nu a recunoscut legitimitatea referendumului din 1 octombrie şi este puţin probabil ca acest lucru să aibă loc.

Rusia. La nivel oficial, Vladimir Putin a condamnat organizarea referendumului şi a declarat că va continua să se raporteze la Spania în baza principiului suveranităţii şi integrităţii teritoriale a statului spaniol. În acelaşi timp, presa internaţională anunţa, în cursul lunii noiembrie, că ministrul apărării şi ministrul de externe ai Spaniei susţin că există dovezi ale implicării unor grupuri private şi de stat din Rusia şi din Venezuela, care au utilizat social media pentru a promova separatismul şi pentru a direcţiona opinia publică din Catalonia în acest sens înainte de desfăşurarea referendumului[7]. Aceeaşi sursă menţionează că liderii catalani au negat că ar fi beneficiat de sprijin din partea unor actori externi.

[5] Dorothy Manevich, „Dissatisfaction was widespread in Spain even before Catalan Secession Vote”, Pew Research Council, 7 November 2017, URL: http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/11/06/dissatisfaction-was-widespread-in-spain-even-before-catalan-secession-vote/#, accesat la 28 noiembrie 2017.
[6] ***, „Independent Catalonia would need to apply to join EU: Juncker”, în *Reuters*, 14 September 2017, URL: https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-eu/independent-catalonia-would-need-to-apply-to-join-eu-juncker-idUSKCN1BP210, accesat la 4 decembrie 2017.
[7] Robin Emmott, „Spain sees Russian Interference in Catalonia Separatist Vote”, în *Reuters*, 13 November 2017, URL: https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-catalonia-russia/spain-sees-russian-interference-in-catalonia-separatist-vote-idUSKBN1DD20Y, accesat la 22 noiembrie 2017.

Totodată, deşi referendumul din Catalonia a fost abordat ca problemă internă a Spaniei, acesta a fost invocat în discursul public rus ca semn al „dublelor standarde” ale UE în ceea ce priveşte separatismul, dar şi ca semn al vulnerabilităţii, al instabilităţilor statelor prospere din Europa occidentală. Mai mult, unul dintre liderii politici din Osetia de Sud (ministrul de externe *de facto*) a efectuat o vizită în Catalonia, pentru a se întâlni cu reprezentanţi ai mediului de afaceri, cu scopul de a promova relaţiile bilaterale în probleme umanitare şi culturale[8].

Concluzii:

Referendumul din 1 octombrie a marcat începutul unei veritabile ***crize constituţionale*** pentru Spania. Având în vedere contextul naţional şi regional în care criza catalană are loc este puţin probabil ca, pe termen scurt sau mediu, să fim martorii unei separări a Cataloniei de Spania.

Fireşte, rezultatele alegerilor din 21 decembrie vor avea un rol semnificativ în gestionarea acestei crize. Cel mai probabil, va fi identificat un compromis între cele două părţi sau, în absenţa acestuia, criza se va prelungi notabil. Chiar şi în situaţia în care va fi atins un compromis, relaţiile dintre autorităţile locale şi cele centrale vor fi dificile, instabile, o nouă situaţie de criză putând fi atinsă din nou.

UE a abordat criza ca problemă internă a Spaniei, însă aceasta se adaugă cu certitudine climatului de instabilitate specific Uniunii în ultimii ani, amplificat pe fundalul a numeroase crize petrecute atât în interiorul UE, cât şi în exteriorul acesteia. De asemenea, conform statisticilor, după ieşirea Marii Britanii din UE, Spania este a patra cea mai mare economie din UE[9], ceea ce ar echivala cu un rol puternic jucat în cadrul UE, într-o etapă în care se evoluţii notabile au loc: negocierea Brexit, consolidarea dimensiunii de securitate şi apărare, reforme ale zonei euro etc.

Chiar dacă nu se va finaliza cu o separare a Cataloniei de Spania, referendumul din 1 octombrie şi criza constituţională generată ulterior se adaugă cu certitudine provocărilor pe care UE le are de traversat în prezent, contribuind la imaginea de actor internaţional care se confruntă cu tendinţe de disoluţie din interior. Mai mult, criza catalană se poate constitui într-un alt punct vulnerabil ce poate fi valorificat de actori externi pentru a adânci criza de legitimitate a UE.

---

[8] David Alandete, „Putin Encourages Independence Movement via Envoy in Catalonia”, în *El Pais*, 26 October 2017, URL: https://elpais.com/elpais/2017/10/26/inenglish/1509011964_600939.html, accesat la 3 noiembrie 2017; Emma Anderson, „Putin accuses EU of ‘double standards’ on Catalonia and Kosovo”, în *Politico.eu*, 19 October 2017, URL: https://www.politico.eu/article/vladimir-putin-catalonia-accuses-eu-of-double-standards-on-catalonia-and-kosovo, accesat la 3 noiembrie 2017; Raul Roderick Gregory, „How Russia is playing Catalonia to get a reprieve on Crimea”, în *Forbes*, 16 October 2017, URL: https://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2017/10/16/how-russia-is-playing-catalonia-to-get-a-reprieve-on-crimea/#7c04b3a603ce, accesat la 3 noiembrie 2017.

[9] Conform Economist Intelligence Unit. Country Report 2016, URL: http://www.eiu.com/home.aspx, accesat la 21 noiembrie 2017.

CAPITOLUL 2: ORIENTUL MIJLOCIU ŞI NORDUL AFRICII

Tendinţe de securitate în geopolitica Orientului Mijlociu

Dr. Mirela ATANASIU

În perioada de referinţă, octombrie – noiembrie 2017, evenimentele principale care au conturat tendinţele de securitate în regiunea Orientului Mijlociu au fost manifestările din cadrul războiului anti-Daesh din Siria şi Irak, referendumul organizat de kurzi pentru obţinerea autonomiei în Irak şi creşterea importanţei Iranului în plan regional.

În teatrul de război sirian împotriva Daesh s-a avansat în procesul de pacificare ca urmare a desfăşurării unor acţiuni: *politice,* ale puterilor garante (Rusia, Turcia şi Iranul) pentru respectarea regimului de încetare a focului în direcţia pacificării tot mai largi a teritoriului sirian; şi *militare* legate de victoriile înregistrate de frontul antiterorist împotriva extremiştilor Daesh.

În plan politic, după ce, în septembrie, puterile garante menţionate conveniseră asupra stabilirii a patru zone sigure în Siria (Idlib, Ghouta de Est, Homs şi în regiunea de sud-vest)[10], la distanţă de o lună, în Idlib, armata turcă a dislocat forţe militare cu scopul de a impulsiona dezangajarea şi de a contracara influenţa miliţiilor kurde în nordul Siriei.

Ulterior, în 30-31 octombrie 2017, a avut loc cea de-a 7-a rundă de negocieri de la Astana, Kazahstan, la care au participat cele trei puteri implicate în procesul de pacificare în Siria alături de reprezentanţii guvernului sirian şi a unor facţiuni oponente regimului lui Assad. Cu această ocazie, în Declaraţia comună a celor trei state garante se punea accent pe „progresele înregistrate în ultimele şase luni în ce priveşte punerea în aplicare a Memorandumului din 4 mai 2017 privind crearea zonelor de de-escaladare în Republica Arabă Siriană”[11]. Un alt eveniment important în plan politic pentru criza siriană, a fost votarea în cadrul Consiliului de Securitate ONU a proiectului de rezoluţie al SUA de reînnoire pentru încă un an a mandatului Misiunii comune OPCW-ONU[12] (care expira în noiembrie) privind eliminarea armelor chimice siriene.

În plan militar, declaraţia oficială de victorie în Raqqa (fosta aşa-numita capitală a organizaţiei teroriste Daesh) a Forţelor Democrate Siriene (SDF) - alianţă multietnică dominată

---

[10] ***, *November 2017 Monthly Forecast*, Security Council Report, 31 October 2017, URL: http://www.security councilreport.org/monthly-forecast/2017-11/syria_48.php, accesat la 02.11.2017.

[11] ***, *Joint statement by Iran, Russia and Turkey on the International Meeting on Syria in Astana 30-31 October 2017,* Министерство иностранных дел Российской Федерации, 31.10.2017, URL: http://www.mid.ru/ru/foreign_policy news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2927578?p_p_id=101_ INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_ INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languageId=en_GB, accesat la 03.12.2017.

[12] ***, *November 2017 Monthly Forecast, doc. cit.*

de miliţiile kurde - din 20 octombrie 2017[13] a fost unul dintre cele mai proeminente rezultate în lupta anti-Daesh din această ţară. Imediat, liderii SDF anunţau că vor susţine constituirea unui „stat sirian descentralizat, federal şi democratic”[14], ceea ce a suscitat reacţii de respingere din partea Turciei, a SUA şi regimului preşedintelui sirian Bashar al-Assad care se opun planului de a instaura zone autonome în această ţară. Ulterior, în teatrul militar sirian au survenit o serie de alte victorii ale luptătorilor anti-Daesh, precum capturarea câmpului petrolier Omar (de către SDF) sau capturarea oraşului Deir-ez-Zor şi obţinerea controlului asupra Al Bukamal (de către armata siriană)[15]. Acestea au reprezentat evoluţii marcante ale cursului luptei antiteroriste în teritoriul sirian.

În teatrul militar irakian de luptă împotriva Daesh, în octombrie 2017 a avut loc o mişcare de forţe islamiste către localitatea siriană Al-Mayadeen, pătrunzând prin aria de responsabilitate a coaliţiei conduse de SUA, ruşii suspectându-i pe americani că „simulează lupta antiteroristă în Irak”[16]. În ce priveşte lupta antiteroristă, în noiembrie 2017, forţele irakiene au preluat controlul ultimului oraş deţinut de terorişti - Rawah, lângă graniţa cu Siria, urmând ca în perioada următoare forţele irakiene să continue „curăţarea” rămăşiţelor Daesh. Aici, accentul deja nu se mai pune pe problema teroriştilor islamişti, o problemă mai gravă fiind considerată lupta dintre kurzi şi forţele guvernamentale irakiene care îşi dispută controlul unor teritorii, situaţie la care ne vom referi în cele ce urmează.

Pe ansamblul luptei anti-Daesh în teatrul siriano-irakian, odată cu slăbirea forţelor teroriste şi domolirea conflictului, şi loviturile aeriene efectuate de forţele de coaliţie atât în Siria, cât şi în Irak au scăzut, aşa cum se arată în graficul realizat de BBC, prezentat mai jos, până la data de 20 noiembrie 2017. Situaţia conflictuală persistă, deşi la o intensitate mai joasă, în ambele ţări, fapt reliefat în harta live a conflictului deoarece, la momentul 30 noiembrie 2017, gruparea Daesh nu este eliminată, deţinând încă porţiuni de teritorii în provinciile situate la frontiera dintre Siria şi Irak. Mai mult, principalii actori statali şi nonstatali ce şi-au stabilit ca interes comun combaterea terorismului islamist în Siria şi Irak sunt aliaţi de convenienţă deoarece aceştia au puţine valori comune şi nicio viziune care să convină tuturor părţilor implicate în perioada post-Daesh.

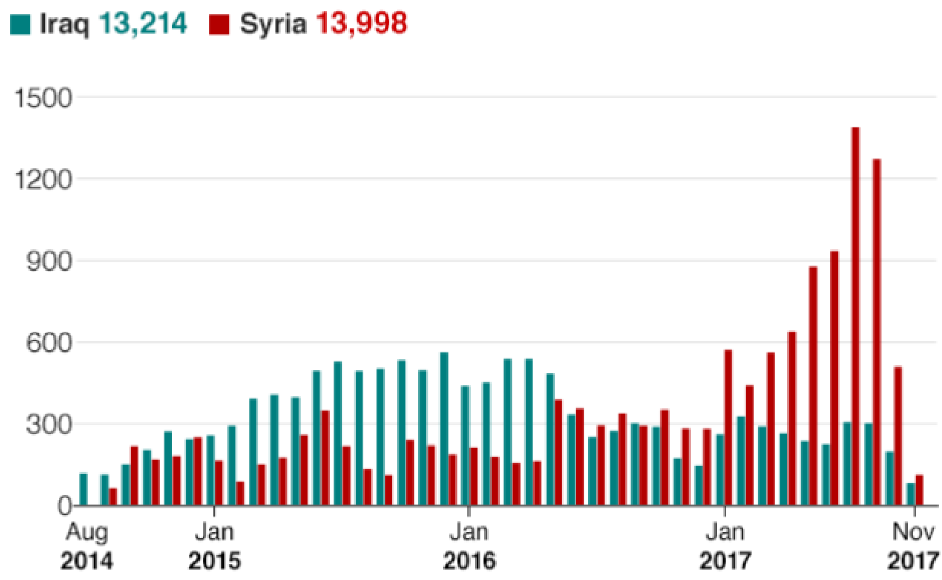
---

[13] A se vedea harta live a evoluției luptelor în teatrul sirian: https://syria.liveuamap.com/en/time/20.10.2017, accesat la 03.12.2017.

[14] ***, „SDF: Populaţia din Raqqa îşi va decide propriul viitor într-o Sirie descentralizată, democratică”, Mediafax, 20 octombrie 2017, URL: http://www.mediafax.ro/externe/sdf-populatia-din-raqqa-isi-va-decide-propriul-viitor-intr-o-sirie-descentralizata-democratica-16776120, accesat la 05.12.2017.

[15] Detalii la: https://syria.liveuamap.com/en/time/20.10.2017, accesat la 03.12.2017.

[16] ***, US ‘simulates’ anti-ISIS fight in Iraq as terrorists cross into Syria – MoD, RT, 10 octombrie 2017, URL: https://www.rt.com/news/406200-coalition-isis-fight-iraq/, accesat la 12.11.2017.

Graficul nr. 1: Numărul loviturilor aeriene efectuate de coaliţia anti-Daesh[17]

Cei care acţionează în prezent împotriva teroriştilor islamişti sunt uniţi, doar de moment, de ceea ce vor să împiedice şi nu de ceea ce vor să creeze, ceea ce face ca situaţia de securitate să fie în continuare complicată. Pe de o parte, în Siria, regimul lui Bashar al Assad va rămâne cu aceeaşi oponenţi (Armata Liberă Siriană, unităţile de protecţie populară şi aliaţii lor, sprijinite de coaliţia SUA, Frontul Islamic şi Jabhat Fatah al-Sham, aşa cum le prezentam într-o ediţie anterioară a *Dinamicii mediului de Securitate* din anul 2016[18]), pe de altă parte, în Irak, persistă tendinţele spre autonomie ale populaţiei kurde din nord susţinute de miliţiile Peshmerga loiale regimului lui Barzani, care pun probleme mari unităţii statului irakian. Această stare de fapt duce la menţinerea conflictualităţii şi instabilităţii în ambele ţări inclusiv după eliberarea teritoriilor acestora de sub controlul facţiunilor teroriste islamiste.

Efectele referendumului kurzilor în plan regional

Kurzii sunt al patrulea cel mai mare grup etnic din Orientul Mijlociu, dar nu au avut niciodată un stat naţional permanent. În regiunea Orientului Mijlociu, etnicii kurzi formează uniuni dense în Turcia, Iran, Irak şi Siria, estimându-se ca totalizând un număr cuprins între 36 – 44 milioane locuitori[19].

La sfârşitul lunii septembrie 2017 s-a desfăşurat un referendum de independenţă al kurzilor din nordul Irakului care îşi doresc constituirea unui stat independent care să le aparţină

[17] ***, „Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps”, BBC News, 28 November 2017, URL: http://www.bbc.com/ news/world-middle-east-27838034, accesat la 02.12.2017.

[18] Mirela Atanasiu, „Elemente de complexitate ale crizei siriene”, în *Dinamica mediului de securitate octombrie - noiembrie 2016*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2016, p. 32, URL: https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/DMS_oct-noi16.pdf, accesat la 05.12.2017.

[19] ***, „The Kurdish population”, Institute Kurde en Paris, 12 ianuarie 2017, URL: http://www.institutkurde.org/ en/info/the-kurdish-population-1232551004, accesat la 03.12.2017.

şi care să cuprindă zona autonomă controlată de etnicii respectivi, aşa-numitul Kurdistan irakian, acoperind teritoriul prezentat pe harta de mai jos.

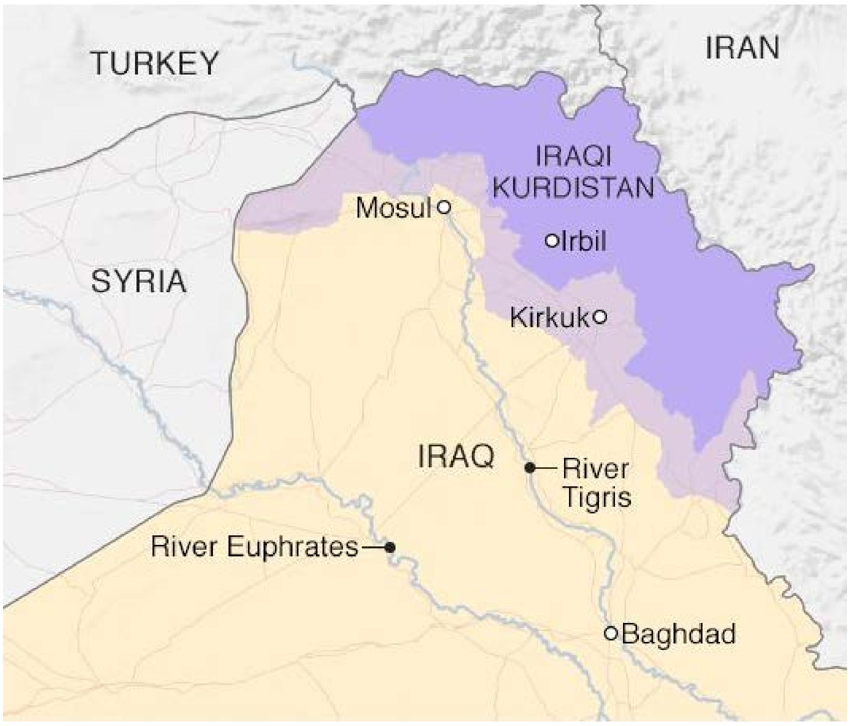

Figura nr. 2: Teritorii controlate de forţe kurde[20]

În urma referendumului a reieşit că aproximativ 92% din populaţia regiunii[21] a votat pentru independenţa regiunii. Reacţiile imediate au fost fervente, cu predilecţie din partea administraţiei irakiene, dar şi a Turciei, Iranului şi Siriei care deţin grupări etnice largi de populaţie kurdă[22]. Aceeaşi poziţie faţă de organizarea referendumului pentru independenţa kurzilor au avut-o şi alte state ale comunităţii internaţionale (SUA, Australia, Spania, Germania). Au fost însă şi state care au făcut declaraţii precaute sau ambigue faţă de această hotărâre a liderilor kurzi din Irak (Iordania, Arabia Saudită, Armenia, Belgia, Bulgaria, Canada şi Franţa) sau care au încurajat acţiunea secesionistă (Israel, China, Grecia, Italia, Polonia, Suedia).

Presiunile militare exercitate timp de o lună în plan intern (între administraţiile de la Erbil şi Bagdad), cât şi cele diplomatice din plan internaţional (de actorii statali care au declarat că acest referendum este în detrimentul stabilităţii regionale), i-a determinat pe liderii Guvernului

[20] ***, „Iraqi Kurdistan referendum: High turnout in independence vote", 26 septembrie 2017, BBC News, URL: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41394439, accesat la 03.11.2017.
[21] ***, „Iraqi Kurds propose to freeze referendum results", Al Jazeera, 25 octombrie 2017, URL: http://www.aljazeera.com/news/2017/10/iraqi-kurds-propose-freeze-referendum-results-171025055333008.html, accesat la 01.12.2017.
[22] Conform Institutului Kurd, la nivelul anului 2015, în Turcia se estimează că 25% din populație este de etnie kurdă, din care 86% (aproximativ 12,2 milioane) locuiesc în regiunea denumită de aceștia Kurdistanul de Nord al Turciei; de asemenea, Kurdistanul Iranian deține 10 milioane etnici kurzi (aproximativ 12.5% din populația totală a Iranului) iar în Siria 15% din populație este constituită din etnici kurzi. A se vedea: „The Kurdish population", Institute Kurde en Paris, 12 ianuarie 2017, URL: http://www.institutkurde.org/en/info/the-kurdish-population-1232551004, accesat la 03.12.2017.

Regional Kurd (KRG) să-şi exprime disponibilitatea de a îngheţa rezultatul referendumului[23], principalele motive invocate de oponenţii acestei acţiuni fiind acelea că referendumul distrage guvernul irakian de la ducerea luptelor împotriva Daesh şi destabilizează regiunea, deja volatilă. Astfel, referendumul s-a transformat dintr-un eveniment ce se dorea istoric pentru etnicii kurzi într-un dezastru pe termen imediat şi mediu, regiunea Kurdistanului reintrând sub controlul federal al Irakului, forţele peshmerga ale kurzilor capitulând sub presiunea forţelor administraţiei irakiene alături de unităţi populare de mobilizare şiite (PMU), care sunt susţinute de Iran.

Iranul – o putere în creştere în plan regional

O altă tendinţă în mediul de securitate regional este acea a Iranului, care probabil va umple vidul de putere lăsat de organizaţia teroristă Stat Islamic având o influenţă de neegalat în Siria, Irak şi Liban. Aceasta este facilitată de faptul că rivalul istoric al Teheranului, Arabia Saudită, este prea slab şi prea ocupat în plan intern pentru a acţiona în mod decisiv contra Iranului în încercarea de a-l contrabalansa prin menţinerea solidarităţii în cadrul Consiliul de Cooperare al Golfului. De altfel, emergenţa Iranului este mai mult despre slăbiciunea statelor arabe decât despre puterea sa.

Creşterea influenţei Iranului pe fondul diminuării celei a Arabiei Saudite va încuraja alţi doi pivoţi regionali, Turcia şi Israelul, să joace un rol mai important în modelarea ordinii geopolitice viitoare. Avem astfel, ca principali actori influenţi ai geopoliticii Orientului Mijlociu, trei state non-arabe, ceea ce nu s-a întâmplat până acum în era modernă a regiunii.

Mai mult, evoluţiile recente (sprijinirea economică în comun de către Iran şi Turcia a Qatarului în perioada actuală de boicot de către majoritatea statelor arabe ale GCC, opoziţia puternică din partea Turciei şi Iranului faţă de eforturile Arabiei Saudite de a-şi asuma rolul de lider într-o coaliţie de state musulmane sunnite care să se întindă din Africa de Nord până în Asia de Sud-Est şi determinarea lor comună de a împiedica formarea de regiuni kurde autonome în nordul Irakului sau în Siria, având în vedere propriile lor minorităţi kurde şi ambiţiile lor politice) au determinat schimbări şi în relaţiile bilaterale dintre cele două ţări, apropierea şi cooperarea fiind acum elocvente, aceste evoluţii conducând la posibilitatea formării unei alianţe turco-iraniene, care ar putea transforma balanţa de putere în întregul Orient Mijlociu. Aşadar, această nouă relaţie turco-iraniană care se prefigurează la orizont trebuie urmărită ca un element geopolitic de mare importanţă ce va configura viitorul regiunii.

Toate evenimentele prezentate, coroborate cu criza Qatarului încă în desfăşurare care a dus la strângerea relaţiilor între Qatar şi Iran pe de o parte şi Arabia Saudită şi Emiratele Arabe Unite pe de altă parte, nu fac decât să înrăutăţească perspectivele de securitate ale Orientului Mijlociu.

[23] ***, „Iraqi Kurds propose to freeze referendum results”, *art. cit.*

CAPITOLUL 3: FEDERAŢIA RUSĂ

Acţiunile, reacţiile şi dezvoltările cu implicaţii asupra mediului de securitate regional şi internaţional ce au în centru Federaţia Rusă

Drd. Cătălina TODOR

Evenimentele, acţiunile şi dinamicile specifice lunilor octombrie şi noiembrie continuă direcţia evoluţiilor lunilor precedente, dar mai ales pe cea a ultimilor ani. Acestea sunt o expresie practică a obiectivelor, dorinţelor şi temerilor Rusiei evidenţiate şi la nivel oficial în cadrul documentelor: *Conceptul de politică externă al Federaţiei Ruse 2016* şi *Doctrina militară a Federaţiei Ruse 2014*. Aceste două documente arată foarte clar cel puţin două lucruri: 1. faptul că Rusia îşi doreşte un reviriment geopolitic şi un loc egal la masa negocierilor cu cei mai importanţi actori internaţionali; 2. modificările si completările acestor documente menţionează pentru prima dată explicit acţiunile NATO la capitolul ameninţări la adresa securităţii sale. În acelaşi sens considerăm că sunt canalizate şi evenimentele lunilor octombrie şi noiembrie, ce au în centru fie acţiunile directe ale Federaţiei Ruse, fie modul acesteia de a relaţiona cu actori internaţionali cu rol crucial pentru securitatea regională şi internaţională (Statele Unite ale Americii, NATO).

Analiza evenimentelor şi evoluţiilor este structurată în cele ce urmează în funcţie de zone de interes pentru securitatea regională şi internaţională.

1. Evoluţii în plan intern

Pentru lunile octombrie şi noiembrie, din perspectivă internă, se remarcă două categorii de evenimente: cele legate de viitoarele alegeri prezidenţiale şi cele care se pot constitui în paşi către consolidarea capabilităţilor militare. În ceea ce priveşte prima categorie, manifestaţiile anti – Putin autorizate şi neautorizate continuă în aceste două luni, o serie având loc chiar de ziua lui V. Putin în 80 de oraşe, inclusiv Moscova. În urma acestora sute de persoane au fost arestate, iar principalul opozant a lui V. Putin, Alexei Navalnâi (pentru care de altfel în cadrul protestelor din 07.10 s-a cerut eliberarea sa, fiind în arestat pentru a treia oară în acest an) chiar dacă a fost eliberat pe data de 22.10, a fost declarat neeligibil pentru a candida la preşedinţia Federaţiei Ruse până în 2028. Pe de altă parte, se anunţă candidatura Kseniei Sobceak, apărând şi speculaţii potrivit cărora acest demers a fost decis de către Kremlin, zvonuri infirmate de către viitoarea candidată. În ceea ce îl priveşte pe V. Putin, până la sfârşitul lui noiembrie, acesta încă nu şi-a anunţat candidatura, dar mai mult ca sigur o va face. Sondajele de opinie arată că peste 70% din

ruşi[24] l-ar realege . În ceea ce priveşte cea de-a doua categorie de evenimente, al dezvoltărilor din sfera militară, în luna octombrie, Rusia face o serie de teste cu rachete implicând componente nucleare (terestre, maritime, aeriene), aceasta după o lună de la exerciţiile de amploare ZAPAD 2017. Din perspectiva evoluţiilor interne de interes pentru mediul de securitate regional şi internaţional, credem că în următoarea perioadă vom asista la continuarea preşedinţiei lui V. Putin şi după primăvara lui 2018. Aceasta se traduce prin continuitate pentru direcţia de dezvoltare a Federaţiei Ruse, incluzând aici şi aspectele de ordin militar. În actualul context cel mai probabil acestea se îndreptată către consolidarea militară. Aceste tendinţe ar putea să sprijine dorinţa şi obiectivele oficiale exprimate de către Rusia în cadrul *Conceptului de politică externă al Federaţiei Ruse 2016* şi *Doctrinei militare a Federaţiei Ruse 2014*.

2. Evoluţii internaţionale

2.1 Zona Euroatlntică

➢ *Relaţia Rusia-SUA:* acesta se continuă să se deterioreze. De la instalarea noii administraţii prezidenţiale Trump, cu toate că până acum am putut observa o bună relaţionare între cei doi şefi de stat, raporturile efective dintre SUA şi Rusia nu s-au îmbunătăţit. Din contra, la jumatatea lunii octombrie un comunicat al Ministerului de Externe Rus aprecia că relaţiile dintre cele două state au ajuns la un minim istoric. Pentru luna octombrie-noiembrie această relaţie are în centru subiecte care persistă în aceeaşi linie a perioadei anterioare:

- *poziţionarea diferită faţă de ”zonele fierbinţi” sau potenţial fierbinţi*, precum Siria şi Coreea de Nord (câteva elemente vor fi prezentate în cadrul analizelor pentru zonele aferente);
- *continuarea anchetării ingerinţei electorale* a Rusiei în alegerile prezidenţiale de anul trecut din Statele Unite, cu toate că acestea sunt dezminţite de către Rusia şi în perioada analizată;
- *acţiunile agresive ale Federaţiei Ruse în spaţiul cibernetic*, prin propagandă, ştiri false, atacuri cibernetice, etc. În acest sens, în perioada analizată se aduce puternic în discuţie rolul social media prin reţelele de socializare Facebook, Twitter în cadrul căror au fost descoperite un număr considerabil de conturilor false ruseşti, dar şi a Google prin ştirile false. Răspunsul din partea Rusiei la toate acestea este considerarea acestor idei ca ”fantezii” de către Rusia. Mai mult, ca răspuns la aceste acuzaţii plus la cele de ingerinţă în procesele electorale americane şi nu numai, în luna noiembrie V. Putin acuza SUA de încercări de a produce probleme la viitoarele alegeri prezidenţiale ale Federaţiei. Un alt aspect ce merită menţionat este cel al atacurilor cibernetice, în perioada supusă analizei existând acuzaţii în direcţia celor de la

[24] Marius Hosu, Daniela Juncu, „Proteste în Rusia de ziua preşedintelui Putin: peste 270 de arestări (ONG), 7 Oct. 2017, URL: https://www1.agerpres.ro/externe/2017/10/07/proteste-in-rusia-de-ziua-presedintelui-putin-peste-100-de-arestari-ong--20-51-19, accesat la data de 10.10.2017.

Karspersky că acest gen de atacuri ar fi fost posibile şi prin intermediul unor anti-viruşi. Acuzaţiile au fost dezminţite de cei de la Kaspersky şi de către Rusia, dar cu toate acestea încă din septembrie preşedintele SUA ordona agenţiilor federale ca în 90 de zile sa dezinstaleze produselor acestei companii fiind suspectată de vulnerabilitate în faţa serviciilor de informaţii ruse. O altă componentă specifică sferei informaţionale este seria de acţiuni şi reacţii privitoare la domeniul mass-mediei. Aceasta dovedeşte în plus adâncirea relaţiilor tensionate dintre SUA şi Rusia şi în acest câmp. După ce guvernul american a impus postului de televiziune *Russia Today* să se înregistreze ca „agent străin" în SUA, Rusia a reacţionat şi în prima parte a lunii noiembrie anunţa un viitor proiect de lege ce ar fi urmat să ia măsuri în oglindă pentru posturi de radio şi de televiziune americane sau europene (ex.: Radio Liberty, Voice of America, Deutsche Welle, CNN, etc.). Mai mult, vicepreşedintele Dumei de Stat, A. Tolstoi, anunţa că Rusia ar fi putut interzice publicitatea prin intermediul Google în Rusia, în cazul reducerii distribuţiei de ştiri ale mass-mediei ruse (ex.: Russia Today, Sputnik). Sfârşitul perioadei analizate aduce în anunţul lui V. Putin de promulgare unei legi ce desemnează drept „agenţi străini" unele entităţi media, reacţie la constrângerile impuse de SUA canalului rusesc *Russia Today*.

- *problematica reprezentării diplomatice*, unde scăderea numărului de reprezentanţi atât ai SUA cât şi ai Rusiei a fost vizibilă la început de mandat al administraţie Trump ca o consecinţă şi a ultimelor decizii luate de către administraţia Obama. Pentru perioada analizată se poate observa că Rusia ameninţă că numărul reprezentanţilor SUA în Rusia ar putea scădea la 300. De asemenea problematica proprietăţilor confiscate de SUA rămânând nerezolvată, Rusia avertiza că ar putea intenta procese pentru aceste cazuri. Acest tip de dezvoltări nu sunt altceva decât o expresie a deteriorării în continuare a relaţiei dintre cele două state şi un mod la Federaţiei Ruse de a atrage atenţia asupra faptului în sine;
- *problematica dezvoltărilor militare a actorilor în estul Europei*. Din acest punct de vedere Rusia îşi exprimă din nou şi în luna octombrie îngrijorarea cu privire la scutul antirachetă (Lavrov apreciind că armele nucleare desfăşurate de către SUA în Europa ar trebui să revină pe teritoriul Statelor Unite - 20.10.2017);
- *problematica restricţiilor şi interdicţiilor cu efect economic*. Putem aminti faptul că SUA publică o listă cu 39 de societăţi ruse din domeniul armamentului faţă de care se va introduce o interdicţie de comerţ.

Toate aceste elemente din sfera cibernetică, a mass-mediei, economică, diplomatică, şi militară arată persistenţa şi în anumite cazuri chiar înrăutăţirea relaţiei dintre Federaţia Rusă şi SUA.

➢ *Relaţia NATO-Rusia*. Din acest punct de vedere interesul crescut este pentru ceea ce se întâmplă în spaţiul european. Cele mai importante subiecte ale perioadei analizate au în centru

evenimente, acţiuni şi informaţii post exerciţiul ZAPAD[25] şi poziţiile exprimate de NATO în cadrul Consiliului NATO-Rusia din data de 26 octombrie 2017 cu privire la relaţia sa cu Rusia şi în cadrul Adunării Parlamentare NATO, din Bucureşti, 6-9 octombrie 2017.

- *Post ZAPAD* şi nu numai ies în evidenţă din nou *acuzaţii de atacuri cibernetice* cu implicare din partea Rusiei. În acest sens putem da exemplul Letoniei, unde atacurile cibernetice asupra ţării, manifestate prin blocarea reţelei de telecomunicaţii telefonice mobile în partea de vest a sa, au precedat exerciţiile ZAPAD. Mai mult cu ocazia uni eveniment sub egida Fundaţiei Hanns Seidel, (Munchen 13.11), şeful BND, Bruno Kahl, susţinea că Rusia poate fi percepută mai mult ca „pericol potenţial”, decât ca partener pentru realizarea securităţii europene. În plus atrăgea atenţia asupra faptului că ZAPAD a demonstrat o Rusie care se îndreaptă către atingerea obiectivului propus cu privire la modernizarea, până în 2020, a 70% din forţele ei armate. Pe de altă parte, după ZAPAD, Rusia îşi exprimă îngrijorarea, prin vocea reprezentantului său permanent la NATO Aleksandr Gruşko, pentru faptul că, în ciuda retragerii forţelor sale militare de pe teritoriul Belarusului, aşa cum a dat asigurări şi înaintea desfăşurării exerciţiului, NATO şi-a sporit efectivele americane în Europa de două-patru ori. La foarte puţin după aceasta Vladimir Titov, ministrul adjunct de externe rus, afirma că Rusia adoptă contramăsuri la acumularea de trupe NATO în proximitatea frontierelor Federaţiei.

- *Consiliul NATO-Rusia*. Cele trei teme majore (subliniate încă din cadrul primei întâlniri ale Consiliului din 2016, prima după criza ucraineană) se menţin şi pentru această întrunire: 1. problematica Ucrainei, 2. situaţia Afganistanul şi 3. transparenţa şi reducerea riscului. Jens Stoltenberg afirma că dialogul nu este unul uşor, dar este foarte important şi menţiona existenţa în continuare a unor divergenţe cu privire la problematica Ucrainei şi modului de soluţionare a crizei[26]. Problematica transparenţei a vizat un schimb de informaţii cu privire la desfăşurarea recentă de exerciţii[27]. În cadrul acestei întruniri, NATO, prin vocea secretarului general, a subliniat că exerciţiul ZAPAD a fost o parte importantă a discuţiilor Consiliului şi că el a demonstrat diferenţe semnificative între ceea ce a fost anunţat oficial anterior exerciţiului şi scopul, extinderea geografică şi scală la care acesta s-a desfăşurat în realitate[28]. Practic, a fost evidenţiată existenţa unor probleme de transparenţă. De asemenea, s-a reiterat necesitatea de a se respecta prevederile *Documentului de la Viena* de către Rusia, dar şi că ZAPAD arată necesitatea că acesta să comporte modernizări, mai ales ca urmare a lacunelor

[25] In analiza anterioară, pe lunile iunie-septembrie cititorii pot găsi o prezentare succintă a unora dintre cele mai importante elemente legate de desfăşurarea ZAPAD. Aceasta este disponibilă online la https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/DMS _iun-sep17.pdf
[26] ***, Press point by the NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the NATO-Russia Council, site oficial al NATO, URL: https://www.nato.int/cps/ic/natohq/opinions147976.htm?Selected Locale =en, accesat la data de 27.10.2017.
[27] Idem.
[28] Idem.

generate de exerciţiile neplanificate[29] şi pragurile diferite de observaţie obligatorie. Astfel, aliaţii NATO au prezentat propuneri concrete de modernizare a acestui Document ca instrument de transparenţă şi reducere a riscurilor.[30] Pe de altă parte, Rusia prin anunţul oficial anterior desfăşurării ZAPAD 2017, sublinia caracterul defensiv al exerciţiului, iar în urma Consiliului NATO-Rusia din luna octombrie, prin vocea lui Alexander Grushko, se atrăgea atenţia asupra faptul că acţiunile NATO pe flancul estic au dus la înrăutăţirea situaţiei securităţii în Europa, la accentuarea liniilor de divizare, în loc ca eforturile să fie concentrate în direcţia rezolvării comune a provocărilor şi ameninţărilor la adresa securităţii (ex: terorismul).[31] Punctual se face referire rolul negativ pentru securitatea regionala al: 1. desfăşurării batalioanelor NATO prin rotaţie, dar în cadrul unor baze permanente din Polonia şi Statele Baltice, 2. *Iniţiativei de Reasigurare Europeană a Statelor Unite*[32], 3. acţiunilor continue ale NATO la Marea Neagra, 4. continuei implementări a planului SUA de a crea un segment european de apărare antirachetă în Polonia şi România, 5. implicării statelor non-nucleare NATO în misiuni nucleare.[33] Cu ocazia acestui Consiliu, Grushko aprecia anumite progrese în termenii transparenţei, însă puncta lipsa de reciprocitate în acest sens şi considera că Rusia a depus eforturi mai mari în această direcţie în comparaţie cu NATO (dând ca exemplu caracterul obscur al exerciţiilor Aurora 2017 din Suedia şi Dragon 2017 din Polonia). Mai mult, acuza NATO că a întrerupt instrumente ale transparenţei precum cel al cooperării militare (suspendată ca urmare a episodului Crimeea) în cadrul Consiliului NATO-Rusia, atrăgând atenţia că nu modificările asupra *Documenului de la Viena* vor aduce îmbunătăţiri ale încrederii la nivel militar, ci schimbările la nivelul politicilor NATO (aici vizând politica NATO de descurajare militară a Rusiei, ca logică specifică Războiului Rece, ce nu poate duce la consolidarea încrederii, ci dimpotrivă la rezultate inverse).[34] Cu privire la ZAPAD 2017, acesta sublinia eforturile făcute de Rusia şi Belarus pentru asigurarea transparenţei şi atrăgea atenţia asupra unei propagande NATO fără precedent de demonizare a acestui exerciţiu. Din perspectiva sa, „demonizarea” s-a făcut mai ales prin: scenarii precum ZAPAD ca exerciţiu de pregătire a unei invazii a Statelor Baltice şi scenariul staţionării de trupe ruseşti în Belarus după încheierea exerciţiului. Cele două au fost infirmate după desfăşurarea exerciţiului. Mai mult, consideră ca acuzaţiile NATO cum că aceste exerciţii au depăşit scala

[29] Traducerea termenului de „snap exercises”.
[30] ***, Press point by the NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of the NATO-Russia Council, *op. cit.*
[31] ***, ”Joint press conference of Russia's Ambassador to NATO Alexander Grushko and Special Representative of the President of the Russian Federation for Afghanistan Zamir Kabulov following the meeting of the NATO-Russia Council meeting, October 26, 2017”, Site-ul Misiunii Permanente al Federației Ruse al NATO, disponibil online la https://missiontonato.mid.ru/web/nato-en/-/joint-press-conference-of-russia-s-ambassador-to-nato-alexander-grushko-and-special-representative-of-the-president-of-the-russian-federation-for-afgh?inheritRedirect=true, accesat la data de 25.11.2017.
[32] US European Reassurance Initiative.
[33] Idem.
[34] Idem.

oficial anunţată nu au fundament. Totuşi, acestui gen de propagandă, în viziunea lui Grushko, i-a urmat creşterea numărul trupelor SUA din Polonia.[35] În ceea ce priveşte subiectul *Ucraina*, în cadrul Consiliului, Rusia, prin vocea lui Grushko, a ţinut să menţioneze că discuţiile au fost concise pe această temă, de vreme ce NATO şi CNR nu joacă un rol în soluţionare crizei. S-a punctat că soluţionarea problemei stă în implementarea pachetului de măsuri ale Acordului de la Minsk, în dezangajarea părţilor – Ucraina să oprească bombardamentele asupra populaţiei civile, părţile să pună în aplicare cu stricteţe dispoziţiile privind încetarea focului, retragerea echipamentelor grele din zona de securitate[36].

- *Adunarea Parlamentară a NATO la Bucureşti* (06-09.10.2017): se subliniază deteriorarea situaţiei la Marea Neagră ca urmare a acţiunilor Rusiei, rolul important în acest sens al României ca unul dintre cei mai importanţi parteneri NATO în regiune (Paolo Alli), necesitatea îmbunătăţirii scutului antirachetă (Thomas Karako), necesitatea sprijinirii Ucrainei, Republicii Moldova şi Georgiei ca deosebit de importantă pentru apărarea Europei şi NATO (Paolo Alli). Trei rezoluţii au fost adoptate în urma acestei adunări, reflectând preocupările şi îngrijorările comunităţii euro-atlantice (Biro Rozalia-Ibolya), o parte importantă a acestora fiind în strânsă legătură cu acţiunile provocatoare ale Rusiei în regiune: rezoluţia privind „stabilitatea şi securitatea în zona Mării Negre", rezoluţia privind „transformarea informaţie în armată " (din această perspectivă Jane Cordy apreciind că pentru Rusia domeniul cibernetic este un câmp de bătălie, aducând în discuţie tematica războiului informatic), rezoluţia privind „împărţirea responsabilităţilor, o nouă perspectivă". Această ultimă rezoluţie se referă la angajamentul de alocare a 2% din PIB pentru armată, din care 20% să fie destinaţi echipamentelor militare. Tot în cadrul acestei adunări a NATO, Jens Stoltenberg puncta faptul că la Summit-ul NATO 2018, printre cele mai importante subiecte se va afla relaţia cu Rusia; mai mult îşi exprima îngrijorarea cu privire la acţiunile militare ale Rusiei din apropierea frontierelor NATO, atrăgând atenţia şi asupra existenţei unei lipse de transparenţă demonstrată de exerciţiul ZAPAD 2017. În relaţia cu Rusia, Stoltenberg aprecia că abordarea este una bidirecţională: o apărare solidă, îmbinată cu dialogul. De asemenea Secretarul General al NATO sublinia încă o data faptul că acţiunile NATO la frontiera sa estică (ex.: brigada multinaţională din România) sunt defensive şi ca răspuns la o Rusie asertivă. Imediat după Adunarea Parlamentară NATO are loc reuniunea B9 (09.10. 2017, la Varşovia) - Bulgaria, Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Ungaria, în cadrul căreia una dintre temele principale a fost atitudinea agresivă a Rusiei, adopându-se o declaraţie comună. Putem considera că reacţia Rusiei în urma Adunării Parlamentare a NATO şi a B9 a fost publicarea unui raport al Camerei Superioare a

[35] Idem.
[36] Idem.

Parlamentului Federaţiei în data de 11. 10. 2017, în care se preciza că suveranitatea rusă este ameninţată de către Occident, dând ca exemplu ONG-urile care apără interese străine, profesorii occidentali din învăţământul rusesc, discreditarea Federaţiei în mass-media şi prin intermediul reţelelor de socializare, incitarea acţiunilor de protest în Rusia de către Occident. Mai mult, la întâlnirea Consiliului de miniştrii ai apărării din Comunitatea Statelor Independente (CSI) - (11.10.2017), Rusia susţinea încălcarea Actului fondator NATO-Rusia chiar în timpul exerciţiilor ZAPAD prin consolidarea prezenţei militare a SUA, ilegale în Polonia şi zona baltică (prin desfăşurare „discretă" a unei divizii întregi mecanizate).

- Alte acţiuni ale Federaţiei Ruse din care reiese dorinţa de reviriment geopolitic, dar şi acţiuni de întărire a ancorei sale europene pot fi considerate: 1. emiterea unei bancnote cu imagini din Crimeea (12.10.2017)[37]; 2.continuarea acţiunilor de asistenţă militaro-tehnică acordată Serbiei – punctual în luna octombrie primele avioane ruseşti de vânătoare MiG 29 au sosit pe teritoriul Serbiei – adăugarea unei element al influenţei militare în Balcani.

Relaţia dintre NATO şi Rusia este marcată de neîncredere, de susţinerea de către ambele părţi a caracterului defensiv al acţiunilor sale, de deschiderea spre dialog, dar dorinţa de consolidare militară ca formă a descurajării militare.

2.2 Asia

➢ *Poziţia Rusiei faţă de Coreea de Nord.* Considerăm că Federaţia ar putea privi emergenţa unor tensiuni ca debuşee geopolitice, prin care aceasta să arate că: 1. doreşte să joace un rol important la nivel internaţional şi 2. ca vrea să fie tratată ca partener egal la masa negocierilor internaţionale. Acesta credem că este şi cazul Coreei de Nord, unde atât evenimentele din perioadele precedente, cât şi evenimentele lunilor supuse analizei, arată că Federaţia are clar o viziune diferită de soluţionare a tensiunii faţă de cea a SUA. Astfel, în prima parte a lunii octombrie (09.10), Rusia acuză Statele Unite că acţiunile sale duc la escaladarea tensiunilor în Coreea de Nord (ex. pregătirile militare din regiune, exerciţiile SUA – Coreea de Sud în proximitatea Coreei de Nord). Rusia pledează pentru utilizarea mijloacelor diplomatice în vederea detensionării situaţiei, propunând împreună cu China ca soluţie pentru suspendarea programului de înarmare nucleară al Coreei de Nord, oprirea exerciţiilor militare americane. De asemenea, în cadrul unui forum parlamentar desfăşurat la jumătatea lunii octombrie în Sankt Petersburg, Rusia invita Coreea de Sud şi Coreea de Nord la dialog, invitaţie respinsă de către Phenian. De aici se poate observa rolul de mediator pe care Federaţia a dorit să şi-l afirme. Chiar dacă Rusia semnează în luna octombrie impunerea interdicţiilor conforme cu rezoluţia Consiliul

---

[37] Astfel de demonstraţii ale voinţei ruseşti s-au mai manifestat şi în 2015 prin emiterea unei bancnote cu imagini din Crimeea şi Sevastopol şi tot în octombrie 2017 a mai fost prezentată şi o bancnotă cu imagini din Extremul Orient, unde în 2016 Federaţia a lansat pentru prima dată racheta Soiuz-2.1a.

de Securitate al ONU, se distanţează faţă de abordarea SUA (care vizează izolarea economică şi diplomatică a Coreei de Nord). Din această perspectivă putem aminti faptul că Rusia redeschide o legătură cu Coreea de Nord prin feribot. Mai mult, S. Lavrov acuza SUA de acţiuni provocatoare pentru ajungerea la utilizarea opţiunii militare ca soluţie pentru rezolvarea problemei, în ciuda faptului că Phenianul nu a mai efectuat teste în ultima perioadă.

➢ *Rusia –China.* În luna octombrie Rusia şi China îşi întăresc cooperarea prin acţiunile din domeniul petrolier. Cea mai mare companie rusească producătoare de petrol, Rosneft, declara intenţia de a-şi dubla exporturile de petrol către China.

➢ *Asia Centrală: Afganistan.* Rusia derulează exerciţii anti-teroriste în Tadjikistan, la graniţa cu Afganistanul, fiind implicate forţe colective de reacţie rapidă ale Organizaţiei Tratatului de Securitate Colectivă (OTSC; Armenia, Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Rusia şi Tadjikistan). În acest sens Rusia participa la mijlocul lunii noiembrie cu 40 de avioane şi elicoptere şi sisteme de rachetă Iskander-M. Astfel putem considera că Rusia îşi afirmă rolul atât ca actor geopolitic în această regiune, cât şi implicarea în lupta împotriva terorismului internaţional.

2.3. Orientul Mijlociu şi Africa

➢ *Rusia–Turcia.* Cele două state par să îşi sporească cooperarea (îmbunătăţirea relaţiilor s-a intensificat mai ales după puciul eşuat din Turcia 2016), la nivel militar compania Rostec confirma la începutul lunii noiembrie un contract de 4 mld dolari semnat cu Turcia în vederea achiziţionării de sisteme ruseşti sol-aer S-400, aceasta putând genera anumite provocări din perspectiva NATO.

➢ *Siria.* Un alt punct fierbinte care, ca şi în cazul Coreei de Nord, poate juca rolul de debuşeu geopolitic pentru Rusia, prin poziţia antagonică faţă de cea occidentală exprimată pentru soluţionarea crizei. Evenimentele perioadei supuse analizei arată şi divergenţe SUA-Rusia cu privire la perspectiva asupra anchetării de către ONU a atacului cu gaz sarin din Siria (aprilie). La jumătatea lunii octombrie Moscova acuza refuzul de a colecta mostre de către experţii ONU din baza aeriană Shayrat, considerându-l scandalos. SUA pe de altă parte cerea prelungirea acestei anchete cu un an în mai multe rânduri, iar Rusia condiţiona prelungirea de concluziile unui raport privind acel atac cu gaz sarin, propunând propriul proiect de prelungire cu şase luni. Motiv pentru care Federaţia îşi exercită dreptul de veto. De asemnea un nou drept de veto este exprimat de către Rusia pentru un proiect al Japoniei de prelungire cu 30 zile a mandatului pentru grupul de experţi internaţionali ai Mecanismul Comun de Investigaţie JIM[38], implicaţi în anchetarea utilizării armelor chimice în Siria. Acesta este un exemplu punctual de exprimare a

[38] JIM - Joint Investigative Mechanism.

pozițiilor diferite față de incidente grave într-o zonă de conflict. Revenind la cazul per ansamblu al Siriei, Rusia preferă o cooperare cu Iranul și Turcia pentru soluționarea crizei din Siria, astfel că la sfârșitul lui octombrie o nouă rundă de negocieri are loc la Astana între cele trei state. Anterior, în urma unor negocieri similare, s-a ajuns la instituirea unor anumite zone de detensionare în Siria. La începutul lunii noiembrie are loc o întrevedere între șefii de stat ai Rusiei și Iranului, în urma căreia Ayatollahul Ali Khamenei aprecia că pentru soluționarea crizei din Siria și restabilirea păcii în Orientul Mijlociu este necesară accelerarea cooperării dintre cele două și izolarea SUA. În cadrul Summitului de la Soci, V. Putin aprecia că trupele guvernamentale siriene (pe care le sprijină) controlează în prezent peste 98% din teritoriul Siriei și afirma dorința de pregătire a perioadei postconflict. La sfârșitul perioadei analizate Nikolai Patrușev, Secretarul Consiliului Securității Rusiei, declara începută pregătirea de retragere a contingentului rusesc din Siria, retragerea fiind posibil să se producă chiar la sfârșitul acestui an.

- *Golful Persic.* Relațiile Rusiei cu Arabia Saudită, în pofida divergențelor de opinie în legătură cu Siria și Yemen, se îndreaptă în direcția unei cooperări pe plan energetic și militar. Ca argument concret, Rusia și Arabia Saudită semnează acordul pentru achiziția unor sisteme rusești de apărare antiaeriană S-400, dar și a unora antitanc, achiziția de lansatoare de rachete și grenade, etc. Aceasta poate fi văzută ca o reacție a Rusiei la apărarea antiaeriană euroatlnatică.
- *Africa: Sudanul.* Rusia își manifestă dorința prezenței sale militare în Sudan. Acest stat african intenționează achiziționarea de avioane rusești de vânătoare Su-30 și Su-35, afirmându-și interesul și pentru sistemele de apărare antiaeriene rusești S-300. Mai mult, Sudanul dorește consiliere militară din partea Rusiei pentru pregătirea forțelor sale. S-a avut în discuție și o eventuală bază militară rusească la Marea Roșie. V. Putin aprecia la Soci că Sudanul are nevoie de protecție contra acțiunilor agresive ale Statelor Unite. Mai mult, cooperarea dintre Rusia și Sudan ar urma să se realizeze și în domeniul energetic.
- *Zona Arctică:* Noi pași sunt făcuți de către Rusia în zona Arctică, prin întărirea infrastructurii militare și dorința de a desfășura acolo noi sisteme de apărare antiaeriană. Aceasta poate semnifica dorința Rusiei de afirmare la nivel mondial dar și de consolidare a poziției sale în raport cu Statele Unite.

Concluzii

Lunile octombrie și noiembrie, așa cum menționam încă de la începutul acestei analize, nu fac altceva decât să arate linia de evoluție a Federației Ruse în raport cu dorințele sale de politică externă, dar și cu temerile sale. În ultimii ani asistăm la o Rusie tot mai vocală și activă pe plan internațional. Zonele majore de conflict și tensiune la nivel internațional au suscitat interesul prin implicare al Rusiei și aceasta va fi valabil și pentru perioada ce urmează. Cât

priveşte dezvoltările din mediul de securitate de interes direct pentru România, respectiv zona euroatlantică, Rusia pare foarte determinată să îşi apere necesitatea de a deţine sfere de influenţă în proximitatea graniţelor sale, să îţi reclădească zone tampon. Aceasta cu toate că, pe de altă parte generează sentimentul de ameninţare, caracterul asertiv şi chiar agresiv al unor acţiuni, atât prin consolidare militară, cât mai ales prin acţiunile tot mai abile din spaţiul cibernetic şi care privesc sfera informaţionalului şi prin lipsa de transparenţă cu privire la unele dezvoltări militare. Pe scurt, aşa cum se poate observa, Rusia doreşte să fie considerată ca partener egal la masa celor mai importante negocieri internaţionale, îşi doreşte deţinerea unor zone tampon proprii şi pentru aceasta comunică şi reacţionează în acord cu cele două documente oficiale la care făceam referire la începutul analizei. Acelaşi gen de evoluţii sunt de aşteptat a se întâmpla şi în perioada imediat următoare.

Pentru România aceasta prezintă şi oportunităţi şi provocări. Oportunităţi în sensul că îşi creşte atractivitatea pentru actorii mediului de securitate internaţional, datorită poziţionării geostrategice, atractivitate din care pot decurge şi avantaje. Pe de altă parte, provocările derivă din percepţia climatului tensionat din această regiune şi măsurile de asigurare a propriei securităţi, pe care Rusia la rândul său le poate interpreta ca provocatoare, aşa cum a afirmat în mai multe rânduri despre rolul negativ pe care îl are problematica scutului anti-rachetă pentru securitatea din regiune. Perioada analizată evidenţiază aspectele menţionate, mai ales dacă privim la discursurile din cadrul Adunării Parlamentare NATO. Din perspectiva evenimentelor este important de menţionat că, această perioadă cât şi cea ce îi va urma, vor fi marcate de încercarea României de a-şi exercita rolul de partener de încredere SUA şi NATO. Pe data de 23 octombrie 2017, un nou contingent rotaţional american sosea la baza aeriană Mihail Kogălniceanu, activ în cadrul operaţiunii Altantic Resolve, ca răspuns la acţiunile Rusiei din 2014, ca angajament al SUA pentru securitatea acestei regiuni.

CAPITOLUL 4: COREEA DE NORD

Tensiune, strategie şi diplomaţie în Asia de Nord-Est

Dr. Mihai V. ZODIAN

Statele Unite au lăsat să se întrevadă eventualitatea unor negocieri cu regimul de la Phenian, fără însă a renunţa la critici şi fără a oferi unele clarificări. Aceasta pare să fie concluzia unui mult mediatizat tur asiatic al şefului statului american, desfăşurat la începutul lunii noiembrie. Peste câteva săptămâni, un nou test cu rachete al regimului nord-coreean a complicat situaţia politico-militară din Asia de Nord-Est.

Preşedintele american, Donald Trump a efectuat un turneu de anvergură în Asia, vizitând, printre altele, Japonia, Coreea de Sud şi China, într-un demers în care, potrivit lui A. Maqbool de la BBC, a transmis un mesaj ambiguu autorităţilor de la Phenian şi publicului, în general[39]. Pe de o parte, s-a angrenat într-un schimb de atacuri verbale cu elita regimului comunist, inclusiv liderul Kim Jong-un şi a strâns legăturile politico-militare cu aliaţii din regiune, inclusiv în ceea ce priveşte achiziţiile militare. Pe de altă parte, potrivit publicaţiei britanice, D. Trump nu a închis complet poarta negocierilor cu acesta[40].

Dar impresia de contradicţie poate fi doar una dintre consecinţele imaginii controversate a preşedintelui american în presa occidentală, iar nuanţarea nu reprezintă neapărat un defect, mai ales că, anterior, fusese criticat din motivul unei atitudini prea dure în public. Negocierea poate reprezenta o soluţie a crizei nord-coreene, doar că există multe incertitudini, o problemă de încredere reciprocă şi o serie de divergenţe majore, inclusiv referitoare la legitimitatea şi viitorul regimului nord-coreean. În general, nu este o situaţie pentru care să fie disponibile soluţii simple.

În Japonia, preşedintele american a anunţat că Japonia va face noi achiziţii de echipament militar din Statele Unite şi şi-a declarat solidaritatea faţă de unul dintre cei mai importanţi aliaţi din Asia[41]. Nu este însă clar cum vor influenţa chestiunile legate de comerţ şi de deficitul Washingtonului faţă de Tokio, interesele de securitate, nu doar în ceea ce priveşte cooperarea în dosarul nord-coreean dar şi referitor la complexele relaţii pe care ambele state le întreţin cu

---

[39] Aleem Maqbool, ”Donald Trump`s Asia tou leaves observers perplexed”, *BBC News*, 12 noiembrie 2017, http://www.bbc.com/news/world-us-canada-41959339 (accesat decembrie 2017).

[40] ***, “Trump says he`d never call Kim `sort and fat` in response to `old` barb”, *The Guardian*, 12 noiembrie 2017, https://www.theguardian.com/us-news/2017/nov/12/id-never-call-kim-short-and-fat-says-trump-in-response-to-old-barb (accesat decembrie 2017).

[41] Scott Neuman, ”Trump, During Visit to Japan, Talks Trade and North Korea”, *NPR*, https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2017/11/06/562269137/trump-during-visit-to-japan-talks-trade-and-north-korea (accesat decembrie 2017).

China[42]. În general, în ultimele decenii, se stabilea un anumit acord de schimb, dar diferenţa respectivă continua să se manifeste, într-o formă sau alta[43].

Preşedintele american a discutat despre diplomaţie şi negocieri, dar a reluat criticile şi în contextul întrevederilor avute în Coreea de Sud, inclusiv cu preşedintele Moon Jae-in[44]. El a anunţat şi cu această ocazie, încheierea de noi contracte de achiziţii militare cu aliatul SUA; cele două state condamnând programul Phenianului şi efectuând o serie de exerciţii militare în cursul lui 2017. Autorităţile de la Seul au avut, în mod tradiţional, însă, o atitudine mult mai favorabilă diplomaţiei, inclusiv pentru o eventuală reunificare, decât Washingtonul[45].

Turneul a fost urmat de un nou test nord-coreean, sfârşitul lunii noiembrie, test care nu a reuşit să producă o schimbare decisivă în poziţia internaţională a acestui stat[46]. Era vorba despre un nou model de rachetă intercontinentală - al treilea, dacă includem şi lansările de sateliţi de acum câţiva ani - intitulat Hwasong-15, mai eficient decât predecesoarele sale, despre care autorităţile de la Phenian au susţinut că le atestă statutul de putere nucleară[47]. Ca şi în alte situaţii comparabile, experţii şi chiar ministrul de externe al Coreei de Sud, Kang Kyung-hwa, au argumentat că programul nord-coreean este incomplet mai trebuie tehnologie pentru vehiculul de reîntoarcere şi de miniaturizare a dispozitivului exploziv nuclear, ceea ce contribuie la menţinerea blocajului diplomatic, dar permite şi căutarea de soluţii[48].

Nici aici nu este evidentă motivaţia regimului de la Phenian, dincolo de obiectivul general de a-şi dezvolta programul nuclear. Apariţia unui al treilea tip de ICBM pare a sugera că motivaţiile tehnice au fost importante, poate şi scepticismul manifestat faţă de testele anterioare. Cu toate acestea, specialişti precum V. Narang au argumentat că asemenea scopuri sunt secundare, în general, în interpretarea acţiunilor statelor interesate de armamentul nuclear; dacă autorul are dreptate, înseamnă atunci că Phenianul a intenţionat şi să impresioneze comunitatea internaţională cu progresele sale, inclusiv în ceea ce priveşte politicile urmărite de SUA şi aliaţii lor[49].

---

[42] *Idem.*
[43] *Idem.*
[44] Julie Hirschfeld Davis, Mark Landler, Choe Sang-Hun, ”No War Threats from Trump, Who Tells Koreans `It Will All Work Out`”, *The New York Times*, https://www.nytimes.com/2017/11/07/world/asia/trump-korea-south-north.html (accesat decembrie 2017).
[45] ***, ”Trump urges N. Korea to `come to table` over nuclear issue”, *BBC News*, http://www.bbc.com/news/world-asia-41896635 (accesat decembrie 2017).
[46] ***, „N. Korea Fires Long-Range Missile”, *The Chosunilbo*, 29 noiembrie 2017, http://english.chosun.com/site/data/html_dir/2017/11/29/2017112901008.html?related_all (accesat decembrie 2017).
[47] Michael Elleman, „The New Hwasong-15 ICBM: A Significant Improvement That May be Ready as Easly as 2018”, *38 North*, 29 noiembrie 2017, http://www.38north.org/2017/11/melleman112917/ (accesat decembrie 2017).
[48] Chyung Eun-ju, „South Korean foreign minister doubts North Korea`s nuclear capabilities”, *The Korea Times*, http://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2017/12/103_240525.html (accesat decembrie 2017).
[49] Vipin Narang, „Strategies of Nuclear proliferation. How States Pursue the Bomb”, *International Security*, iarna 2016-2017, p. 124.

Este neclară perspectiva negocierilor şi dacă acestea pot conduce la rezultate mulţumitoare din perspectiva neproliferării nucleare în ceea ce priveşte Coreea de Nord. Din perspectivă istorică, au avut loc discuţii, s-au încheiat acorduri, dar blocajele diplomatice s-au repetat şi programul autorităţilor de la Phenian a continuat. Probabil că în următoarele luni, blocajul va continua, chiar dacă, din motive tehnice, se pot întrevedea unele înţelegeri.

UNIVERSITATEA NAŢIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor de ediţie: CS III dr. Marius POTÎRNICHE

Lucrarea are 26 de pagini.

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
Telefon: 021.319.56.49; Fax: 021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro; Website: http//cssas.unap.ro

55/2018